

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

ДЕРЕНЬКО О. А.

Вінниця

Мале підприємництво відіграє дуже важливу роль в економіці, його розвиток впливає на економічний розвиток, на створення нових робочих місць, на насичення ринку товарами, тобто вирішує багато економічних, соціальних і інших проблем.

У країнах із розвинутою ринковою економікою, де мале підприємництво забезпечує 60 – 70% ВВП, на його підтримку щорічно спрямовується 2-3% видаткової частини бюджету. Це зумовлено тим, що поряд із соціально-економічною значущістю, малий бізнес має низький ступінь життєздатності та є найбільш вразливим до таких явищ, як інфляція, обмеженість фінансових ресурсів, конкуренція великих корпорацій тощо.

Натомість у нашій країні малими та середніми суб'єктами підприємництва виробляється лише 11% ВВП. Це зумовлене тим, що мале підприємництво не відіграє тієї значної ролі в національній економіці, як у розвинених країнах. В Україні перешкодою на шляху розвитку малого підприємництва є відсутність ефективних механізмів його підтримки з боку держави.

Дослідження природи малого підприємництва, його місця та ролі в розвинутих ринкових економіках, реагування на заходи державного регулювання та підтримки є об'єктом уваги таких зарубіжних учених, як Т. Бартік, В. Баумоль, А. Брунетті, М. Вайт, Б. Ведер, П. Вестхед, Д. Гнявеллі, П. Девідсон, Д. Кібл, Р. Латімор, Й. Шумпетер.

Серед українських учених питання державної підтримки малого підприємництва в країнах із розвинутою ринковою економікою досліджували С. К. Реверчук, А. Д. Вовчак, Л. Л. Цимбал, В. Я. Кіцак.

Основна *мета* дослідження – виділити головні аспекти державної підтримки малого підприємництва за кордоном.

Малі підприємства – це основа економіки більшості розвинених країн. Вони є ключовим джерелом робочих місць і благодатним ґрунтом для бізнесових ідей. Так, наприклад, у Великобританії малий і середній бізнес становить 96%, охоплює зайнятість робочої сили 25% і виробляє 20% валового продукту. В Італії частка дрібних і середніх підприємств становить 99%, у Франції частка малого та середнього бізнесу у ВВП складає 50%. Малі та середні підприємства Німеччини і Нідерландів забезпечують близько 40% експорту, Італії – 25 – 30%, Франції – 20 – 25%. При цьому з урахуванням їх участі у комплектації експорту великими фірмами промислової продукції даний показник в Італії зростає до 60%, у Франції – до 50% [1].

У більшості країн з розвинутою ринковою економікою визначення національної політики по відношенню до малих і середніх підприємств є прерогативою федеральних органів влади, а конкретні заходи реалізуються на рівні регіонів. Очевидно, що політика федеральних і регіональних органів влади повинна бути скоординованою і збалансованою, щоб не знижувати конкурентоспроможності підприємств. Так, в Іспанії протягом останніх років виникло ряд проблем, пов'язаних з узгодженням функцій і дій влад різного рівня. Особливої гостроти вони набули після появи тут фондів ЄС з підтримки малого підприємства, велика частина яких була задіяна в регіонах без відома уряду Іспанії.

Як правило, у країнах ЄС справи малих і середніх підприємств перебувають у компетенції міністерства економіки і (або) міністерства промисловості і торгівлі. Німеччина та Нідерланди, наприклад, мають відділи у справах малих і середніх підприємств у Міністерстві економіки. У Франції відповідний відділ створено у Міністерстві промисловості. У Великобританії навіть існує Міністерство малого бізнесу. Що стосується програм розвитку малих і середніх підприємств, то вони розробляються з розрахунком на участь одразу кількох міністерств, що знову ж таки потребує координації зусиль [2].

Вивчення досвіду зарубіжних країн набуває важливого значення для України. У країнах з розвинутою ринковою економікою простежується галузева пріоритетність підтримки малого підприємництва.

США. Сполучені Штати Америки є країною з найвищим рівнем підприємницької активності в світі. Розквіт малого бізнесу у США забезпечує значною мірою належна підтримка з боку держави. Конгресом США ще у 1953 році на правах федерального відомства було створено Адміністрацію у справах малого бізнесу. На кінці 80-х – початку 90-х років Правління США провело через Конгрес ряд законодавчих актів і поправок до них. Ці акти відобразили радикальні зміни державної науково-технічної політики США.

Цікавий досвід державної підтримки малого підприємництва в сфері податкового стимулювання малого підприємництва. У Сполучених Штатах Америки відсутні особливі податкові режими для малих і середніх підприємств. Усі підприємства зобов'язані вести бухгалтерський облік в повному обсязі, для розрахунку прибутку з метою оподаткування. Однак для малих підприємств передбачені спеціальні положення, що спрощують процедуру обліку та звітності оподаткованого прибутку за прогресивною шкалою:

- ★ оподатковуваний прибуток до 50 тис. дол. – 15%;
- ★ від 50 тис. дол. до 75 тис. дол. – 25%;
- ★ від 75 тис. дол. до 10 млн. дол. – 34%;
- ★ понад 10 млн. дол. – 35%.

У США малі підприємства, що мають невеликі обсяги прибутків, можуть застосовувати касовий метод обліку, замість обліку методом нарахування, крім того, їм дозволяють вилучати з оподаткування інвестиції в капітальні активи, якщо їх обсяги за рік не перевищують 24 тис. дол. [2].

Аосвід США свідчить, що гарантування позик є однією з найбільш ефективних форм державної підтримки підприємництва, оскільки вирішує питання про залучення до цієї цілі банківські кредити. Саме ця форма підтримки дає змогу активізувати ресурси та використати ініціативу підприємців.

Італія. З жовтня 1991 р. в Італії діє закон про заходи щодо сприяння модернізації та розвитку малих підприємств. Для фінансування НДДКР на малих підприємствах, їх технічної модернізації, підготовки кадрів, впровадження системи контролю за якістю виготовленої продукції, дійової підтримки на зовнішніх ринках та інших напрямів стимулювання розвитку малого бізнесу щорічно виділяється 1570 млрд. лір. При цьому особливу увагу приділяється депресивним південним районам. Саме сюди надходить 2/5 зазначених асигнувань, а всього малий бізнес одержує близько 1000 млрд. лір за рахунок звільнення підприємств від сплати податків. Таким чином, новостворені малі промислові підприємства південних районів Італії протягом 10 років взагалі не платять податок на прибуток і місцеві податки [3].

Пільгове оподаткування діє і для створених з метою модернізації малих підприємств фінансових компаній. Не підлягає оподаткуванню 5% приросту їх участі протягом кожного фінансового року. Поряд з пільговим оподаткуванням система державної підтримки малого підприємництва в Італії включає також цільове субсидування і пільгове кредитування. На ці два напрями щорічно витрачається близько 600 млрд лір.

Японія. Японія досягла економічних висот завдяки розвитку малого підприємництва. Після 1952 року в промисловості та торгівлі спостерігалася бурхливе розширення конкуренції і створення нових фірм. Великі відомі на світовому рівні концерни становлять тут тільки вершину економічного айсбергу, а його основна частина – малі підприємства. На них припадає близько 55% реалізованої продукції промисловості, коло 60% обсягів промисловості. Функціонує 6,5 млн невеликих підприємств, або 90% від загальної їх кількості, працюють близько 40 млн людей. Зайнятих у малому бізнесі 85% працездатного населення Японії створює майже 90% валового національного продукту. Правове положення малого підприємництва в Японії регулюється системою спеціальних законів, а також положеннями про пільги для малих підприємств в податковому, зовнішньоторговому та галузевому законодавстві [4].

Великобританія. Ефективна система підтримки малого підприємництва існує у Великобританії. Держава активно використовує інструменти бюджетної, податкової і кредитної політики для стимулювання цього сектора економіки. Для підприємств малого бізнесу знижено ставки прибуткового податку: при стандартній ставці 35% ставка для малих підприємств становить

27%. Разом зі зниженням ставки податку на прибуток малих підприємств зменшено податок на інвестиції в нові сфери малого бізнесу, особливо пов'язані з високим ступенем ризику. Крім того, приватна ініціатива стимулюється наданням податкових знижок, спрощенням фінансової процедури злиття і поділу фірм, зниженням всіх ставок індивідуального податкового податку, підвищенням порогу зарплати, яка підлягає оподаткуванню за найвищою ставкою.

У Великобританії склалась ціла мережа організацій, які надають консультативні послуги, науково-технічну інформацію і рекомендації, що стосуються заснування і ведення малого бізнесу. Серед них – Служба малих фірм, місцеві підприємницькі агентства, центри праці, комунальні об'єднання та ініціативні групи.

Німеччина. У Німеччині (на території колишньої ФРН) з 1978 р. здійснюється спеціальна управлінська програма «Загальна концепція науково-технічної політики в співвідношенні з малим підприємництвом», передбачається сприяння в галузях наукових досліджень, фінансування ризикової діяльності, покращення умов передачі технології, покращення умов передачі технологій, забезпечення науковими кадрами [5].

В Німеччині існує велика кількість закладів, які дають консультації малим і середнім фірмам з різноманітних питань (від результатів маркетингових досліджень до допомоги у подоланні бюрократичних бар'єрів). Консультативні центри фінансуються як урядом, так і спілками приватних підприємців.

Міністерство економіки Німеччини розробило програму «Євро-фітнес», задача якої – допомогти малим і середнім підприємствам підготуватися до функціонування в умовах єдиного внутрішнього ринку ЄС. У межах цієї програми асигнуються кошти на проведення галузевих та структурних досліджень, розширення консультативної та інформаційної допомоги підприємству, активізацію участі малих та середніх компаній у різних європейських ярмарках та виставках [2].

Велику підтримку малим і середнім підприємствам уряд Німеччини надає за допомогою кредитів і субсидій. З бюджету федерації та земель їм надаються пільгові інвестиційні кредити, особливо при освоєнні високотехнологічних виробництв, кредити для створення власних підприємств. Державна підтримка малого бізнесу направлена, перш за все, на забезпечення його фінансової самостійності. У федеральній програмі субсидування малих і середніх підприємств існує спеціальна стаття допомоги для підвищення долі власних коштів, яка склала біля 30% всіх субсидій. Особам, що створюють нові підприємства, надаються кредити строком до 20 років.

Уряд Німеччини розробив концепцію стимулювання наукових досліджень на малих і середніх підприємствах. Велике значення надається інформаційним і консультативним послугам у нових галузях технології, перебудові професійного навчання, особливо підвищення кваліфікації кадрів, зайнятих інноваціями.

У межах цільових програм малому та середньому бізнесу і раніше виділялись чималі кошти для таких програм, як біотехнологія, засоби автоматизації, викорис-

тання мікроелектроніки. Останнім часом міністерство досліджень та технології щорічно асигнує на програми, орієнтовані на малі та середні підприємства, біля 200 млн марок. Крім прямого фінансування, держава використовує заходи непрямого регулювання. Мова йде про гарантії банківських кредитів на придбання сучасного обладнання. Зараз майже всі урядові асигнування на укріплення матеріальної та кадрової бази інновацій в малих та середніх фірмах надходять на підприємства східних земель.

Ще необхідно зазначити, що одна з причин успішного розвитку малого підприємництва в країнах з розвинутою економікою полягає в тому, що велике виробництво не протиставляється малому. Тут дотримуються принципу кооперування великих і малих суб'єктів господарювання, причому великі підприємства не пригнічують малий бізнес, а взаємодоповнюють один одного. Завдяки малим підприємствам забезпечується еластичність структури ринків і зменшуються комерційні ризики великих підприємств. Мале підприємництво утворює ядро – міцну основу для подальшого розвитку середніх та великих підприємств.

ВИСНОВКИ

Отже, у країнах із розвинутою ринковою економікою малий бізнес посідає чільне місце в економіці, а також отримує належну підтримку з боку державних і недержавних інституцій. Це забезпечує його розквіт, що у свою чергу сприяє розвитку економік цих країн у цілому. У світовій практиці вважається нормою державна підтримка малого бізнесу в інтересах нації. При цьому завдання держави не зводяться до того, аби на пільго-

вих умовах надавати малим і середнім фірмам фінансові, технічні та інші ресурси і підтримувати приватну ініціативу будь-якою ціною. Держава покликана в першу чергу створити такий правовий і економічний клімат, який дає змогу малому і середньому бізнесу не тільки втриматися на плаву, але й зростати, набирати силу. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Чубарева Л. І. Малий бізнес: теорія, механізми підтримки становлення та розвитку / Л. І. Чубарева // Автореф. ... канд. екон. наук – Донецьк. – 2008. – 20 с.

2. Шайдюк І. Є. Європейський досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва. / І. Є. Шайдюк // Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції «Концептуальні засади формування менеджменту в Україні», Київ, Одеса, Стамбул, 17-22 травня 2010 р. – С. 246 – 252.

3. Рибчак В. І. Світовий досвід державного регулювання підприємств малого бізнесу / В. І. Рибчак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2006. – Вип. 16.1. – С. 441 – 445.

4. Колісник Г. М. Зарубіжний досвід, шляхи підвищення економічної ефективності підтримки малих підприємств та його аспекти в Україні. / Г. М. Колісник // Збірник науково-технічних праць Львівського національного університету ім. Івана Франка. – 2005. – № 15. – С. 336 – 341.

5. Заярна Н. М. Міжнародний досвід підтримки малого бізнесу та сучасні українські реалії. / Н. М. Заярна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.1. – С. 198 – 201.

Науковий керівник: к.е.н., професор Небава М. І.,
Вінницький національний технічний університет,
директор інституту менеджменту

УДК 316.43

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ СФЕРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНУ

ДУБІНІНА М. В.

кандидат економічних наук

Миколаїв

Ринкові реформи, що проводилися на початку 90-х років ХХ століття спиралися на ліберальні ідеї та установки неокласичної економічної теорії, перш за все, рекомендації монетаризму. Дефолт 1998 р. і криза 2008 – 2009 рр. показали їх суперечливість. Ідеологія монетаризму, ринковий фундаменталізм у даний час піддаються обґрунтованій критиці з боку інституціоналізму і неомарксизма.

Інституціоналізм проголошує різноманіття явищ соціально-економічного життя, що не зводиться до ринкових відносин виробників і споживачів. Життя людей регулюється не тільки ринковими важелями користі і вигоди, а й різноманіттям економічних, політичних, соціальних і моральних інститутів. Юридичні закони, програми політичних партій, діяльність союзів під-

приємців і профспілок, мораль і ділова етика, держава також впливають на вибір мети, сенсу і спрямованості соціально-економічного життя.

Для обґрунтування проектів і програм соціально-економічної модернізації вітчизняної економіки необхідно використовувати принципи, методи і вихідні положення інституціональної економічної теорії. Це обумовлено такими причинами:

1) теоретична зрілість інституціоналізму дозволяє йому успішно конкурувати з неокласичною школою в економіці;

2) для сучасної економіки України з істотною трансформацією всіх економічних, політичних і соціальних інститутів аналіз, діагностика та рекомендації інституціоналізму більш адекватно відображають можливості та межі перетворень;

3) інституціоналізм прагне аналізувати і знаходити рішення актуальних проблем модернізації, подолання соціальної нерівності, бідності, безробіття, соціально-економічної відсталості, злочинності тощо;